

عبدالله بن محمد خزرگی

عبدالله بن محمد ادیب و آگاه به علم عروض می‌باشد

فهرست مندرجات

۱ - معرفی وی

۲ - مذهب و وفات خزرگی

۳ - اشعار

۴ - تالیفات وی

۵ - فهرست منابع

۶ - پانویس

۷ - منبع

معرفی وی

خزرگی، عبدالله بن محمد بن عثمان انصاری، ملقب به **ضیاءالدین**، کنیه‌اش ابو محمد، ادیب اندلسی و آگاه به علم عروض. در بعضی منابع، از وی با عنوان «ابوالجیش مغربی» یاد شده، [۱] ادوارد وان‌دایک، کتب اکتفاء القنوع بما هو مطبوع، ج ۱، ص ۲۶۰، چاپ محمدعلی بیلای، مصر ۱۳۱۳/۱۸۹۶، چاپ افسست قم ۱۴۰۹.

[۲] اسماعیل بغدادی، هدیه‌العارفين، ج ۱، ستون ۴۶۰، حاجی‌خلیفه، ج ۵.

[۳] یوسف الیان سرکیس، ج ۱، ستون ۸۲۱، معجم‌المطبوعات العربیة‌المعربة، قاهره ۱۳۴۶/۱۹۲۸، چاپ افسست قم ۱۴۱۰.

که احتمالاً شهرت ابو محمد عبدالله بن محمد معروف به ابوالجیش **انصاری** (متوفی ۵۴۹) است

[۴] حاجی‌خلیفه، ج ۲، ستون ۱۱۳۵.

[۵] خیرالدین زرکلی، الاعلام، ج ۶، ص ۲۳۰، بیروت ۱۹۸۶.

که نام وی را ابو عبدالله محمد بن عبدالله آورده است. **بروکلمن**

[۶] کارل بروکلمن، تاریخ‌الادب العربی، ج ۱، ص ۳۸۰، ج ۵، نقله‌الی‌العربیة‌رمضان عبدالنواب، قاهره ۱۹۷۵.

[۷] کارل بروکلمن، تاریخ‌الادب العربی، ج ۱، ص ۵۴۵، ج ۵، نقله‌الی‌العربیة‌رمضان عبدالنواب، قاهره ۱۹۷۵.

نام وی را به اشتباه ابو محمد علی بن عثمان و اسمور ابو محمد عبدالناب عثمان آورده‌اند

[۸] کارل بروکلمن، تاریخ‌الادب العربی، ج ۵، ص ۳۶۱، ج ۵، نقله‌الی‌العربیة‌رمضان عبدالنواب، قاهره ۱۹۷۵.

که نام وی را ابو محمد عبدالله بن عثمان آورده است و باسه در شرح حالی که برای خزرگی، ضیاءالدین ابوالحسن علی بن محمد نوشته وی را با ضیاءالدین ابو محمد عبدالله بن محمد خزرگی اشتباه کرده و شرح حال این دو را در هم آمیخته است.

از زندگی خزرگی اطلاع چندانی در دست نیست، جز آن‌که شهرتش مالکی و اندلسی آمده است.

[۹] حاجی‌خلیفه، ج ۲، ستون ۱۱۳۵.

مذهب و وفات خزرگی

ظاهر آ وی مالکی مذهب و متولد **اندلس** یا مقیم آنجا بوده، اما بغدادی

[۱۰] حاجی‌خلیفه، ج ۲، ستون ۱۱۳۵.

او را سلکن **اسکندریه** خوانده است. وی در ۶۲۶ یا ۶۲۷ وفات یافت یا کشته شد.

[۱۱] حاجی‌خلیفه، ج ۱، ستون ۸۳۰.

[۱۲] اسماعیل بغدادی، ج ۱، ستون ۴۶۰، هدیه‌العارفين، ج ۱، حاجی‌خلیفه، ج ۵.

[۱۳] ادوارد وان‌دایک، کتب اکتفاء القنوع بما هو مطبوع، ج ۱، ص ۲۶۰، چاپ محمدعلی بیلای، مصر ۱۳۱۳/۱۸۹۶، چاپ افسست قم ۱۴۰۹.

خزرجی با قصیده‌اش به نام *آرامزه الشافیة فی علم (علمی) العروض و الأقفیة* معروف به *عروض الخرزجیة* یا *القصیة الخرزجیة* یا *الخرزجیة* شناخته شده است. [\[۱۴\]](#) یوسف الیان سرکیس، معجم‌المطبوعت العربیة، ج ۱، ستون ۸۲۱، قاهره ۱۳۴۶/۱۹۲۸، چاپ افسست قم ۱۴۱۰.

[\[۱۵\]](#) خیرالدین زرکلی، الاعلام، ج ۴، ص ۱۲۴، بیروت ۱۹۸۶.

خزرجی ابن قصیده تعلیمی را در ۹۶ بیت در *بحر طویل*، در علم عروض و قافیة، سروده است. وی با توجه به نظریات علمی *خلیل بن احمد*، به مباحثی چون تعریف عروض و اوزان اصلی آن، تقطیع عروضی و توضیح شانزده بحر عروضی و دایره ابداعی خلیل بن احمد، هجاهای ساده و پیچیده (زحاف)، تغییرات ممکن در اوزان اصلی و قوانین آن و همچنین به تعریف قافیة و بیان نارساییهای موجود در آن پرداخته است.

[\[۱۶\]](#) کارل بروکلمان، تاریخ‌الادب العربی، ج ۱، ص ۵۴۵، ج ۵، نقله الی‌العربیة رمضان عبدالنواب، قاهره ۱۹۷۵.

اصطلاحات فراوان و غامض ابن منظومه، توجه علما را به آن معطوف کرده، چنان که شروع بسیاری بر آن نوشته‌اند و این امر باعث شهرت خزرجی شده است.

تالیفات وی

بروکلمان

[\[۱۷\]](#) کارل بروکلمان، تاریخ‌الادب العربی، ج ۱، ص ۳۸۰، ج ۵، نقله الی‌العربیة رمضان عبدالنواب، قاهره ۱۹۷۵.

[\[۱۸\]](#) کارل بروکلمان، تاریخ‌الادب العربی، ج ۱، ص ۵۴۶-۵۴۵، ج ۵، نقله الی‌العربیة رمضان عبدالنواب، قاهره ۱۹۷۵.

۲۷ شرح از ابن منظومه را نام برده که شرح شریف اندلسی از قدیمترین آنهاست.

[\[۱۹\]](#) حاجی خلیفه، ج ۱، ستون ۸۳۰.

[\[۲۰\]](#) حاجی خلیفه، ج ۲، ستون ۱۱۳۵-۱۱۳۶.

ابن قصیده و شروع آن بارها چاپ شده است. باسه نیز آن را در ۱۹۰۲ در الجزایر به فرانسه ترجمه کرده و با عنوان *خزرجیة* به چاپ رسانده است.

[\[۲۱\]](#) ادوارد وان‌دایک، کتاب اکتفاء القنوع بما هو مطبوع، ج ۱، ص ۲۶۰، چاپ محمدعلی بیلای، مصر ۱۳۱۳/۱۸۹۶، چاپ افسست قم ۱۴۰۹.

[\[۲۲\]](#) یوسف الیان سرکیس، ج ۱، ستون ۸۲۱، معجم‌المطبوعت العربیة، قاهره ۱۳۴۶/۱۹۲۸، چاپ افسست قم ۱۴۱۰.

[\[۲۳\]](#) کارل بروکلمان، تاریخ‌الادب العربی، ج ۱، ص ۳۸۰، ج ۵، نقله الی‌العربیة رمضان عبدالنواب، قاهره ۱۹۷۵.

بروکلمان

[\[۲۴\]](#) کارل بروکلمان، تاریخ‌الادب العربی، ج ۱، ص ۳۸۰، ج ۵، نقله الی‌العربیة رمضان عبدالنواب، قاهره ۱۹۷۵.

مُختَصَر فی عِلل العروض و ضُرُوب خاصَّة را نیز از تالیفات خزرجی دانسته و زرکلی

[\[۲۵\]](#) خیرالدین زرکلی، الاعلام، ج ۴، ص ۱۲۴، بیروت ۱۹۸۶.

به اشتباه *علل الاعاریض* را به وی نسبت داده است

[\[۲۶\]](#) حاجی خلیفه، ج ۱، ستون ۱۱۳۵.

که نام کتاب را عروض‌اندلسی با موضوع *علل الاعاریض* آورده است.

فهرست منابع

(۱) ابن‌دمینی، العیون الفاخرة علی خبابا الرامزة، قاهره ۱۴۱۲/۱۹۹۲.

(۲) کارل بروکلمان، تاریخ‌الادب العربی، ج ۵، نقله الی‌العربیة رمضان عبدالنواب، قاهره ۱۹۷۵.

(۳) اسماعیل بغدادی، هدیه‌العارفین، ج ۱، حاجی‌خلیفه، ج ۵.

(۴) حاجی‌خلیفه.

(۵) خیرالدین زرکلی، الاعلام، بیروت ۱۹۸۶.

(۶) یوسف الیان سرکیس، معجم‌المطبوعت العربیة، قاهره ۱۳۴۶/۱۹۲۸، چاپ افسست قم ۱۴۱۰.

(۷) ادوارد وان‌دایک، کتاب اکتفاء القنوع بما هو مطبوع، چاپ محمدعلی بیلای، مصر ۱۳۱۳/۱۸۹۶، چاپ افسست قم ۱۴۰۹؛

پانویس

۱. [↑](#) ادوارد وان‌دایک، کتاب اکتفاء القنوع بما هو مطبوع، ج ۱، ص ۲۶۰، چاپ محمدعلی بیلای، مصر ۱۳۱۳/۱۸۹۶، چاپ افسست قم ۱۴۰۹.

۲. [↑](#) اسماعیل بغدادی، هدیه‌العارفین، ج ۱، ستون ۴۶۰، حاجی‌خلیفه، ج ۵.

۳. [↑](#) یوسف الیان سرکیس، ج ۱، ستون ۸۲۱، معجم‌المطبوعت العربیة، قاهره ۱۳۴۶/۱۹۲۸، چاپ افسست قم ۱۴۱۰.

۴. [↑](#) حاجی خلیفه، ج ۲، ستون ۱۱۳۵.

۵. [↑](#) خیرالدین زرکلی، الاعلام، ج ۴، ص ۱۲۴، بیروت ۱۹۸۶.

۶. [↑](#) کارل بروکلمان، تاریخ‌الادب العربی، ج ۱، ص ۳۸۰، ج ۵، نقله الی‌العربیة رمضان عبدالنواب، قاهره ۱۹۷۵.

۷. [↑](#) کارل بروکلمان، تاریخ‌الادب العربی، ج ۱، ص ۵۴۵، ج ۵، نقله الی‌العربیة رمضان عبدالنواب، قاهره ۱۹۷۵.

۸. [↑](#) کارل بروکلمان، تاریخ‌الادب العربی، ج ۵، ص ۳۶۱، ج ۵، نقله الی‌العربیة رمضان عبدالنواب، قاهره ۱۹۷۵.

۹. [↑](#) حاجی خلیفه، ج ۲، ستون ۱۱۳۵.

۱۰. [↑](#) حاجی خلیفه، ج ۲، ستون ۱۱۳۵.

۱۱. [↑](#) حاجی خلیفه، ج ۱، ستون ۸۳۰.

۱۲. [↑](#) اسماعیل بغدادی، ج ۱، ستون ۴۶۰، هدیه‌العارفین، ج ۱، حاجی‌خلیفه، ج ۵.

۱۳. [↑](#) ادوارد وان‌دایک، کتاب اکتفاء القنوع بما هو مطبوع، ج ۱، ص ۲۶۰، چاپ محمدعلی بیلای، مصر ۱۳۱۳/۱۸۹۶، چاپ افسست قم ۱۴۰۹.

۱۴. [↑](#) یوسف الیان سرکیس، معجم‌المطبوعت العربیة، ج ۱، ستون ۸۲۱، قاهره ۱۳۴۶/۱۹۲۸، چاپ افسست قم ۱۴۱۰.

١٥. ↑ خير الدين زركلي، الاعلام، ج٤، ص١٢٤، بيروت ١٩٨٦.
١٦. ↑ كارل بروكلمان، تاريخ الادب العربي، ج١، ص٥٤٥، ج٥، نقله الى العربية رمضان عبدالنواب، قاهره ١٩٧٥.
١٧. ↑ كارل بروكلمان، تاريخ الادب العربي، ج١، ص٣٨٠، ج٥، نقله الى العربية رمضان عبدالنواب، قاهره ١٩٧٥.
١٨. ↑ كارل بروكلمان، تاريخ الادب العربي، ج١، ص٥٤٦-٥٤٥، ج٥، نقله الى العربية رمضان عبدالنواب، قاهره ١٩٧٥.
١٩. ↑، حاجي خليفه، ج١، ستون ٨٣٠.
٢٠. ↑ حاجي خليفه، ج٢، ستون ١١٣٥-١١٣٦.
٢١. ↑ ادوارد واندايك، كتب اكتفاء القنوع بما هو مطبوع، ج١، ص٢٦٠، چاپ محمد علي بيلالوي، مصر ١٣١٣/١٨٩٦، چاپ افست قم ١٤٠٩.
٢٢. ↑ يوسف الين سرقيس، ج١، ستون ٨٢١، معجم المطبوعات العربية، قاهره ١٣٤٦/١٩٢٨، چاپ افست قم ١٤١٠.
٢٣. ↑ كارل بروكلمان، تاريخ الادب العربي، ج١، ص٣٨٠، ج٥، نقله الى العربية رمضان عبدالنواب، قاهره ١٩٧٥.
٢٤. ↑ كارل بروكلمان، تاريخ الادب العربي، ج١، ص٣٨٠، ج٥، نقله الى العربية رمضان عبدالنواب، قاهره ١٩٧٥.
٢٥. ↑ خير الدين زركلي، الاعلام، ج٤، ص١٢٤، بيروت ١٩٨٦.
٢٦. ↑ حاجي خليفه، ج١، ستون ١١٣٥.

منبع

[دانشنامه جهان اسلام، موسسه دائرة المعارف الفقه الاسلامي، برگرفته از مقاله «عبدالله بن محمد»، شمار ٧٠٣٧.](#)